

Jaarverslag 2020 Stichting Ter Navolging Tiel

Inleiding

De opmars, vanaf eind februari 2020, van het Corona virus, Covid-19, heeft ook voor onze stichting de nodige gevolgen gehad. Niet alleen negatieve, zoals het geen of later doorgang vinden van activiteiten, maar ook positieve. Zo gingen de leden van onze vaste onderhoudsploeg tussen maart en oktober liefst drie ochtend per week in georganiseerd verband aan de gang. Dat ook 'om er weer even uit te zijn', uiteraard met inachtneming van de geldende regels zoals het houden van afstand en het zoveel mogelijk werken in de open lucht. De prima resultante van alle inzet is elders in dit Jaarverslag 2020 opgenomen!

De beperkingen als gevolg van de Corona-pandemie hadden ook hun weerslag op de frequente en de wijze van overleg tussen de verschillende gremia. Bestuursvergaderingen vonden plaats in de ruime tuin van de vicevoorzitter en de penningmeester en dankzij de digitale kanalen kon, naast een sporadisch fysiek bezoek, ook regelmatig constructief worden overlegd met de ambtelijke vertegenwoordiging van de gemeente Tiel. Eens te meer bleek dat het met elkaar spreken op basis van eenzelfde attitude, 'wederzijds vertrouwen, respect en waardering', een goede basis vormt voor de instandhouding van het kostbare funeraire erfgoed in Tiel. Dank in deze jemens de vaste contactpersonen Bart Hoeijmakers en Jan Gerrits!

Van groot belang was ook het regelmatig contact met de vertegenwoordiger van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed, Leon Bok. Het afgelopen jaar stond de volgende stap op het (lange) pad van het herstel van de grafkelder van Van Lidth de Jeude en de graftombe van Hoogendijk van Domselaar op Ter Navolging op het programma. Mede vanwege de Corona-beperkingen kon het afronden van het herstel van beide markante en beeldbepalende grafmonumenten, een samenwerkingsproject tussen 'Van Luijn Natuursteen' en 'Aanpak Bouw & Riool', nog niet in 2020 plaatsvinden. Wél afgerond werd op de Joodse begraafplaats het, zowel letterlijk als figuurlijk door 'Aanpak Bouw & Riool' voor haar rekening genomen, herstel van het uit 1950 daterende monument ter nagedachtenis aan de 29 slachtoffers van de Sjoa (Holocaust) die lid waren van de Joodse Gemeente Tiel. Zie voor een totaal overzicht elders in het Jaarverslag 2020.

Ook als gevolg van de Corona vonden afgelopen jaar vrijwel geen contacten met zusterorganisaties plaats. Dat op enkele uitwisselingen van ervaringen e.d. langs digitale weg na. Het is meer dan niets maar niet veel meer dan niets. Helaas! In 2020 werd ook gestart met de bebouwing van het Septerterrein aan de noordkant van Ter Navolging. In de aanloop daar naartoe vond regelmatig overleg plaats met de Klok-Groep die de plannen ontwikkelde. Tenslotte vond in 2020 een hoger dan gemiddeld aantal begrafenissen plaats. Dat mede als gevolg van de Corona. Allen die hebben bijgedragen aan de instandhouding van beide begraafplaats zij veel dank verschuldigd.

Pierre van der Schaaf
Secretaris

Christa Tydeman
Voorzitter

Inhoud

Hoofdstuk 1	Overzicht publieksactiviteiten
Hoofdstuk 2	Overzicht onderhoudswerkzaamheden
Hoofdstuk 3	Overige ontwikkelingen en activiteiten
Hoofdstuk 4	Op naar de toekomst
Hoofdstuk 5	Communicatie & Publiciteit
Hoofdstuk 6	Bestuurlijke activiteiten

Hoofdstuk 1. Publieksactiviteiten 2020

1.1. NL DOET – 1^e tranche

De landelijke organisator en financier, het Oranjefonds, zag zich vanwege de Corona noodzaak de activiteiten op vrijdag 13 en zaterdag 14 maart 2020 'af te blazen' en uit te stellen tot nader datum. Aangezien de voorbereidingen al in een vergevorderd stadium verkeerden werden deze alsnog, op beide begraafplaatsen in afgeslankte vorm, afgerond op de geplande data, vrijdag op de Joodse begraafplaats en zaterdag op ter Navolging.

1.1.2. Joodse begraafplaats

Op het moment van het 'afblazen' door het Oranjefonds lagen de brokstukken van gesloopte scheidingmuur tussen de delen C (uit ca. 1877) en D (de uitbreiding uit ca. 1994) te wachten op de afvoer. De sloop was de bijdrage van 'Aanpak Bouw & Riool', aangevoerd door Rob Herkströter en Arjan de Jong, aan NL DOET waarvoor wij hen meer dan erkentelijk zijn! Vooral omdat de Joodse begraafplaats een 'actieve' begraafplaats is was het noodzakelijk het werk af te maken. Op woensdag- en donderdagavond werd het puin door de Scouting 'Phoenix', alsmede enkele van onze vrijwilligers, in grote bags geladen om vrijdag te worden afgevoerd. Naast door 'Aanpak' werd het geheel mogelijk gemaakt door bijdragen van particulieren. Ruim voor het begin van de sabbat (vrijdag eind van de middag) lag de Joodse begraafplaats er weer 'gastvrij' bij! Verder werden acht perken geschoond en vijf voorzien van nieuw grit.

1.1.3. Ter Navolging

Op de planning stond centraal de realisatie van een het depot. Dat geheel gesponsord door 'Van Luijn Natuursteen' (van Michiel van Luijn) en 'De Steen' (van Joost van Luijn) en gerealiseerd samen met onze vrijwilligers. Omdat alle voorbereidingen al waren getroffen werd besloten 'het werk af te maken', dat met inachtneming van de vigerende voorschriften ('handen stuk wassen', 'elleboog geven' en 'afstand houden').

Na afronding van het 'Herstelplan 2015 – 2025' zal slechts in beperkte mate behoefte zijn aan een depot voor zand en grind. Dan zal het grootste deel van het depot als opslag kunnen dienen voor het groenafval dat vrij komt tijdens de 'onderhoudsochtenden' én afgewaide takken.

Tevens is die dag klimop verwijderd die langs de muur groeide en is een enkele zerk gelift.

1.2. Weekend van de begraafplaats

Vanwege de Corona beperkingen werd op landelijk niveau, en door ons bestuur, besloten dit weekend geen doorgang te laten vinden.

1.3. NL DOET – 2e tranche

Het Oranjefonds besloot alsnog een NL DOET plaats te laten vinden in september. De nieuwe data bleken te vallen op de dagen die direct voorafgingen aan Open Monumentendag: vrijdag 11 september en zaterdag 12 september 2020.

1.3.1. Joodse begraafplaats

Op vrijdag 10 september werden verschillende matsevot op deel B, waar tot ca. 1870 de entree was gelegen, opgeknapt en werden in tal van stukken gebroken betonplaten en banden vervangen. Tenslotte werd nieuw grit opgebracht.

Dit deel, dat jarenlang was verwaarloosd, heeft nu dezelfde kwalitatief goede uitstraling gekregen als de overige delen van dit 'Bet Olam' in Tiel.

Ook nu weer met veel dank jegens Joost van Luijn van 'De Steen' voor zijn niet nalatende deskundige inzet en betrokkenheid en onze vrijwilligers!

1.3.2. Ter Navolging

De zaterdag 11 september, voorafgaand aan Open Monumentendag, werd stevig ingezet op het herstel van grafmonumenten en het gastvrij maken voor de te verwachten bezoekers. Toen is ook de bij graafwerkzaamheden t.b.v. de elektra aansluiting gevonden zerk van Jager op een egaal bed herplaatst. Een vijftiental leden van de Rotary zette zich, met succes, in om het verwilderde groen aan de Lingedijk in te tomen. Hen zij hiervoor ook vanaf deze plek dank gezegd.

Met de welhaast traditionele 'professionele inzet op vrijwilligersbasis' verleenden ook deze keer Michiel van 'Van Luijn Natuursteen' en Joost van Luijn van 'De Steen', samen met een aantal van onze vrijwilligers hun van onschatbare waarde zijnde inzet bij het herstel van een aantal verzakte en vervallen grafmonumenten.

1.4. Open Monumentendag

Op zondag 13 september vond, vanwege de Corona beperkingen, in sterk afgeslankte vorm Open Monumentendag 2020 plaats. Ook dit jaar weer in een samenwerkingsverband met de Vereniging Oudheidkamer voor Tiel en Omstreken in een coördinerende functie. Door de afgeslankte vorm bleef het totaal aantal bezoekers aan de activiteiten in totaal stevig achter bij dat van voorgaande jaren. Overigens in geringere mate op 'onze' beide begraafplaatsen. Na enkele jaren te hebben ontbroken stond dit jaar, in samenwerking met de Rooms-Katholieke Begraafplaats, de 'Wandeling naar 3 historische begraafplaatsen' plaats. Beheerder Chris Kramer vertelde de bezoekers over dit Rijksmonument aan de J.D. van Leeuwenstraat. Op Ter Navolging en de Joodse begraafplaats vonden rondleidingen plaats en waren de exposities te bekijken. Nieuw was de 'Wandeling Ontdek Joods Tiel' die werd afgesloten met een bezoek aan de voor een deel recent gerestaureerde collectie Joods Erfgoed in het Flipje en Streek Museum. Met dank aan Lisette le Blanc, conservator van het museum die tevens een boeiende toelichting gaf op de expositie met werk van Moos Cohen, de Tielse schilder die tijdens de Sjoa werd vermoord.

1.5. Burendag

Op zaterdag 26 september vond Burendag 2020, ook een initiatief van en ondersteund door het Oranjefonds, plaats met meer burens dan ooit die gehoor gaven aan onze uitnodiging. Zij werden rondgeleid en bijgepraat over de recente ontwikkelingen terwijl tevens het groen verder werd opgeknapt. De gasten werden feestelijk onthaald op de traditionele taarten uit de oven van onze voorzitter.

1.6. Ter Nagedachtenis

In verband met de Corona beperkingen kon alleen op individuele grondslag worden deelgenomen. De beoogde samenwerking met het Tiels Mannenkoor kon als gevolg van de Corona helaas geen plaats vinden: 'zingen was riskant en derhalve verboden'. Het is de opzet de voor 2020 beoogde opzet alsnog in 2021 te doen plaatsvinden.

2.5. Het herstel van tientallen grafmonumenten afgerond

Tijdens 4 dagen NL DOET en enkele extra dagen inzet in het kader van een 'inhaalslag' is een forse stap voorwaarts gezet in de realisatie van het 'Herstelplan 2015 – 2025'. Essentieel was daarbij de samenwerking tussen de natuursteen deskundigen Michiel van Luijn (Van Luijn Natuursteen) en Joost van Luijn (de Steen) en de bouwdeskundigen Rob Herkströter en Arjan de Jong (Aanpak Bouw) én onze vrijwilligers.

Dat alle leidde er toe dat 21 grafzerken op Ter Navolging werden gelift en herplaatst en een tweetal matsevot op de Joodse begraafplaats vakkundig werden hersteld en herplaatst terwijl een andere werd 'gelift'.

Daarnaast werden op beide begraafplaatsen tal van grafperken hersteld en waar nodig vervangen.

2.6. Herstel van de grafkelder van Van Lidth de Jeude

In 2020 is forse vooruitgang geboekt ten aanzien van het herstel van deze grafkelder. Gestart werd met het verwijderen van de vaak uiteengevallen kisten en de stoffelijke resten. Dit gebeurde, vakkundig ondersteund en gesponsord, door Van Kampen Uitvaartzorg en in aanwezigheid van funerair deskundige Leon Bok van de Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed. De stoffelijke resten werden opnieuw gekist en waar zij ontbraken en waar dit mogelijk was, werden de kisten voorzien van naamplaatjes. Daarna konden de feitelijke bouwwerkzaamheden, net als bij eerdere hersteloperaties uitgevoerd door 'Aanpak Bouw', worden opgepakt. Het dak van de kelder werd, de daarop liggende zerken werden al in 2019 verwijderd, werd met loszittende delen van de muren verwijderd. Daarna werden de muren weer opgemetseld waarna een nieuw dak werd aangelegd. Om in de toekomst bijzettingen mogelijk te maken is door een van onze vrijwilligers een trap aangelegd binnen het diepe gat voor de kelder.

Het was daarna een bijzonder moment toen twee nazaten, de neven Adriaan en Wouter van Lidth de Jeude samen met twee van onze vrijwilligers en begeleid door de gebroeders Van Kampen, Rob Herkströter en Joost en Michiel van Luijn, de zeven kisten vanuit het baarhuisje terug brachten naar de grafkelder. Het was een uiterst gedenkwaardig en uniek gebeuren. Door o.a. Corona en slecht weer moest de afronding van het herstel worden tot 2021.

Archiefonderzoek heeft uitgewezen dat op de plek van de, rond 1868 gerealiseerde, kelder enkele tientallen personen een grondgraf hadden gekregen.

2.7. Herstel van de graftombe van Hoogendijk van Domselaar

Na een grondige voorbereiding kon worden gestart met het herstel van deze nog redelijk jonge, nog geen 100 jaar oude, tombe. Net als bij soortgelijke constructies op Ter Navolging bleken de stalen balken met I-profiel vrijwel geheel doorgeroest te zijn waardoor de zware zerk letterlijk op een paar 'metalen draadjes' steunde. 'Aanpak Bouw' maakte bij het herstel gebruik van moderne onderzoeksmethodes zoals mini-camera's.

2.8. Herstel padenstructuur op Ter Navolging

Een van onze onvermoeibare en veelzijdige vrijwilligers is gestart met 'zijn' vierjarenproject. Dat behelst het afvlakken van ten opzichte van de omgeving te hoog liggende paden. Nadat de toplaag is verwijderd en gezeefd wordt een dunnere laag grind teruggebracht. Het resterende grind en de vrijgekomen grond worden elders op Ter Navolging ingezet.

2.9. Laatste twee te herstellen matsevot teruggeplaatst

Na de grote onderhouds- en reparatieslag door 'Boete en Verzoening' in 2014 resteerde een tweetal matsevot (grafmonumenten) dat nog grondig moest worden hersteld. Twee niet op elkaar passende delen van de matseve van Abraham Meijer stonden voor elkaar en de beide gebroken delen van de matseve van Lea Hirsch waren provisorisch aan elkaar bevestigd. In de zomer werden beide monumenten naar de werkplaats van Van Luijn gebracht om daar te worden hersteld. Het ontbrekende tussendeel van de matseve van Meijer werd overbrugd met stangen waarna ze aaneensloten. Bij het terugplaatsen werd toevallig het ontbrekende stuk 'gedolven' waarna het geheel mee terug ging naar Van Luijn voor herstel in oorspronkelijke staat. Begin december 2020 werd de (vrijwel) complete matseve van Meijer herplaatst, net als de herstelde matseve van Rachel Hirsch.

2.10. Bomen allemaal benoemd

In 2020 zijn de voorbereidingen getroffen in 2021 ook de resterende, in enkele gevallen meer dan 150 jaar oude bomen, op Ter Navolging te voorzien van bordjes met de namen en, indien bekend, het jaar van planten van de boom.

2.11. Procedures en Handleidingen

Zoals bij alle organisaties in ontwikkeling is daaraan gerelateerde actualisatie van planning en registratie ook binnen de stichting gewenst gebleken. Niet is alleen een aantal handleidingen ontwikkeld, ook worden alle mutaties in een database vastgelegd.

Daarnaast is de eerste aanzet tot een 'Handleiding onderhoud en herstel begraafplaatsen' gerealiseerd. De handleiding behelst de elementen 'beletteren', onderhoud en herstellen van 'het metaal' (vooral de hekwerken op grafkelders), het 'grijs' (de steen) en het 'groen'.

2.12. Beletteren, hekwerken en scheuren

Op Ter Navolging zijn ca. 10 grafmonumenten 'beletterd' (letters en tekens 'gezwart') en op de Joodse begraafplaats ca. 30. Daarnaast is het fraaie hekwerk van Van Krieken opnieuw in de lak gezet (wat een inzet van ca. 90 uur vergde), is hetzelfde gestart betreffende de kelder van Post en zijn bij ca. 5 monumenten op Ter Navolging en ca. 10 op de Joodse begraafplaats actueel risicodragende scheuren gedicht.

2.13. Bijen

Onze imker Olivier heeft gezorgd voor een nieuwe huisvesting van de bijen. Dat leidde in 2020 gelijk voor een rijkere honingooft dan het jaar tevoren!

Hoofdstuk 3 Overige ontwikkelingen en activiteiten

3.1. Begrafenissen en as verstrooiingen

Op Ter Navolging hebben 4 begrafenissen plaatsgevonden en meerdere, zowel legale als illegale, as verstrooiingen. Vrijwilligers van de stichting zorgen altijd voor een passende en opgeruimde entourage en verlenen vaak ondersteuning rond de begrafenissen.

3.2. Het project 'Stolpersteine poetsen'

Vrijwilliger Gerard adopteerde het met door de stichting aangeschafte polijstapparatuur reinigen van de Stolpersteine ter nagedachtenis van de leden van de Joodse gemeente Tiel die slachtoffer werden van de sjoa (Holocaust). Zowel De Tielenaar, De Zakengids als het NIW besteedden er aandacht aan.

3.3. Activiteiten voor het Onderwijs: '75 jaar Vrijheid'

In dat kader werd de wandeling 'Ontdek Joods Tiel' aangeboden aan leerlingen Bovenbouw van het BO en de Onderbouw van het VO. Door de Corona kon slechts de helft van het programma, op 17 februari, worden gerealiseerd. De ochtend werd ontworpen en geleid door vrijwilliger Pierre, gesecondeerd door de vrijwilligers Gerard en Rick.

3.4. Participatie realisatie Nationaal Holocaust Namenmonument

Van de bijdrage van de stichting aan project 2.8.1. werden twee stenen geadopteerd in het in 2021 gereed te komen 'Nationaal Holocaust Namenmonument'. Op deze stenen de namen van de broers Rob en Loekie de Winter. Ter herinnering aan hen, hun ouders en hun tante ligt op de hoek van de Westluidensestraat en de Damstraat een vijftal Stolpersteine.

3.5. 4 mei herdenking

In het verlengde van de Corona maatregelen werd belangstellenden individueel gelegenheid geboden de Tielse slachtoffers van de Sjoa (Holocaust) te herdenken bij het Monument op de Joodse Begraafplaats. Daar werd door enkele tientallen personen gebruik van gemaakt.

3.6. De Gouden Terebinth

Begin van het jaar moest de wisseltrofee, die was verbonden aan het winnen van 'De Gouden Terebinth', iedere twee jaar uitgereikt door de stichting Terebinth, weer worden ingeleverd. Dit om weer te kunnen worden uitgereikt aan de nieuwe winnaar. Vrijwilliger Gerard heeft een (qua vorm en materiaalkeuze niet geheel identieke) replica van De Gouden Terebinth vervaardigd als blijvende herinnering aan het in 2018 bekroond zijn tot organisatie die zich in het bijzonder had onderscheiden op het terrein van het behoud van funerair erfgoed. De replica siert de expositie in het baarhuisje.

3.7. Herinrichting exposities

Op beide begraafplaatsen zijn de exposities aangevuld met nieuw ontvangen informatie. De ontsluiting via QR codes en izi.Travel is daarbij 'in gang gezet'. Voor bezoekers aan de Joodse begraafplaats zijn nu 10 keppeltjes beschikbaar.

3.8. Fietstocht aangepast aan de actualiteit

De begin 2020 uitgezette Fietstocht langs Historische begraafplaatsen in Tiel en omstreken is aangepast aan aanpassingen in de plaatselijke wegenplannen.

3.9. Bebouwing voormalig Septerterrein

In 2020 is gestart met de bebouwing van het vroegere terrein van de Veiling Septer. Op verzoek van o.a. de stichting zijn de palen niet geheid maar geboord en heeft er tevens geen bronbemaling plaatsgevonden. In samenhang met de bebouwing moest de voorlopige elektravoorziening verdwijnen. Dankzij de medewerking van de Klok-Groep en de gemeente Tiel is nu voorzien in een permanente elektravoorziening. Voorafgaand aan de bouw heeft een 0-meting plaatsgevonden van de situatie om eventuele bouwschade te kunnen waarnemen. De bouw verliep voorspoedig en periodiek was er sprake van overleg met de bouwers van de Klok-Groep.

3.10. Het Archief van Ter Navolging: 'de lerende organisatie'

Eind 2020 werd de kijk op het verleden van de stichting verbreed. Dat op basis van recent ontvangen, tot dan elders opgeslagen, archiefmateriaal. Het totaal behelst thans enkele tientallen ordners. Uit het materiaal bleek o.a. dat de muur tussen Ter Navolging en het (recent bebouwde) voormalige Septer terrein eerst uit halfweg de vijftiger jaren van de vorige eeuw dateert. Ook is pas toen de op de kaart van Zocher, halfweg de 19^e eeuw, zichtbare 'puist' aan de noordoostelijke hoek van de begraafplaats, overgedragen aan de gemeente Tiel. Ook blijkt uit de stukken dat bestuurlijke en ambtelijke mutaties bij de eigenaren van de begraafplaatsen er altijd weer toe leiden dat de stichting zich niet alleen moet presenteren maar ook weer opnieuw moet bewijzen. Door de jaren heen blijkt als doorgaande lijn een wantrouwen vanuit de gemeentelijke organisatie ten opzichte van de deskundigheid van de vrijwilligers. Te veel wordt de kwaliteit van vrijwilligersinzet beschouwd als 'minderwaardig'. Een ervaring die overigens vrijwel algemeen gedeeld wordt binnen de kring van behartigers van het 'funeraire erfgoed' in ons land. 'Vrijwilliger' zijn impliceert niet a priori 'ondeskundig' en / of 'onbekwaam' ten opzichte van de ambtenaren en omgekeerd. Vrijwilliger impliceert wél altijd 'met hart en ziel en onbezoldigd'.

3.11. Het stenen archief van de Joodse begraafplaats

In 2020 zijn in een databestand alle primair benodigde gegevens opgenomen over de matsevot en hen die op de 'Bet Olam' van Tiel begraven liggen: nummer, afbeeldingen van de 'matseve', de tekst op de matseve (zowel in het Hebreeuws als de vertaling, met dank aan deskundige bij uitstek, vrijwilliger, oud-docent Modern Hebreeuws van de afdeling Semitische Talen aan de Leidse Universiteit, Hannah Neudecker) en in 2021 en 2022 uit te breiden persoonsgegevens. Daarbij wordt o.a. gebruik gemaakt van informatie uit Bevolkingsregisters en andere bij archieven in beheer zijnde bestanden.

3.12. Activiteiten gerealiseerd i.s.m. andere organisaties

3.12.1. Oudheidkamer Voor Tiel en Omstreken

Niet alleen betreffende de organisatie van Open Monumentendag maar ook in andere opzichten vond onderlinge samenwerking plaats. Vanuit een vorm van kruisbestuiving, zowel als redactielid van De Nieuwe Kroniek als vorser van de Joodse geschiedenis van Tiel, kon vrijwilliger Pierre een bijdrage leveren aan het Themanummer mei 2020.

3.12.2. Flipje en Streekmuseum Tiel

Vanuit de expertise en betrokkenheid mocht en kon de stichting een bijdrage verlenen aan de restauratie van delen van het Joods Erfgoed, de Rimoniem (Tora Torens) en de Tora-mantel, in het Tiels Flipje en Streek Museum alsmede het verzorgen van de toelichting bij de inhoud van beide vitrines.

3.12.3. Streekmuseum 'Tweestromenland' te Beneden-Leeuwen

Vanuit de expertise binnen de stichting kon een bijdrage worden geleverd aan een expositie in 2020, in de Rooms-Katholieke Kerk in Beneden-Leeuwen. Dat was de plek waar in de toren gedurende ongeveer twee jaar het grootste deel van het gezin Frank, de ouders en de adoptief dochter, uit Lienden ondergedoken zat. Daarnaast werd meegewerkt aan de voorbereiding van een voor 2021 voorgenomen expositie over de Joden in het Land van Maas en Waal. Dat inclusief de relatie met Tiel.

3.13. Het Groen op ter Navolging

3.13.1. De droogte

Het groenonderhoud op Ter Navolging is en blijft een punt van aandacht en soms zorg. De droge zomers in combinatie met 'water verslindende bomen' leiden tot verdroging en sterfte van heesters. Dat ondanks duizenden liters handmatige 'bewatering'. In constructief en coöperatief overleg met Bart Hoeijmakers van de gemeente is gekomen tot een herinrichting van de verdroogde gedeelten. De planning is dat de vervanging en suppletie in 2021 zullen plaatsvinden.

3.13.2. Het groen als openbaar toilet en 'verpozingsplek'

Ook in 2020 werden wij geconfronteerd met 'oneigenlijk gebruik' en niet respectvol omgaan met de begraafplaats. Er werden resten gevonden van drankgelagen, vrijpartijen en onzedige handelingen, het gebruik van het groen als openbaar toilet en de pomp als wasgelegenheid. Door de zichtlijnen vanaf de Lingedijk te verbeteren wordt beoogd de sociale controle te verbeteren. Bij dat laatste hebben leden van de Rotary Club Tiel een mooie bijdrage geleverd tijdens NL DOET 2. Voor 2021 staat het verbeteren van de aanblik vanaf de Stationsweg op het programma.

3.13.3. Reconstructie entree voorbereid en deels gerealiseerd

In 2020 is, na overleg met de gemeente, een start gemaakt met het, exclusief de sloot, reconstrueren van de oorspronkelijke entree van Ter Navolging aanblik. Dat op basis van oud fotomateriaal. De afronding is gepland in 2021.

3.14. De stichting en het milieu

3.14.1. Duurzaamheid

In 2020 is het staande beleid voortgezet om materiaal waar mogelijk te hergebruiken. Oud grind wordt gezeefd om opnieuw te worden ingezet en er wordt grondwater gebruikt om te 'bewateren'.

3.14.2. Zwerfafval verwijderen

Vrijwilligers van de stichting zorgen voor het opruimen van zwerfafval, ook rond Ter Navolging. De afvoer ervan komt voor rekening van de stichting.

3.14.3. Gebruik Milieuvriendelijk materiaal

Ook in 2020 heeft de stichting zich volop ingezet om te streven naar het optimale gebruik van milieuvriendelijk materiaal.

3.14.4. Afvalscheiding

Ook in 2020 werd het groenafval gescheiden afgevoerd en waar mogelijk tot compostering.

3.14.5. Hemelwateropvang

Het hemelwater wordt al sinds jaren opgevangen in een regenton. In 2020 is een nieuwe ton aangeschaft ter vervanging van de ca. 10 jaar oude ton. Het inbranden van de initialen moet een diefstal van (ook) deze ton voorkomen!

Hoofdstuk 4 Op naar de toekomst: 2021 e.v.

4.1. Het groen

4.1.1. Vervangen deel van het groen

Voor de 'Annebellen' in de border aan de Stationsweg hebben de water-aanzuigende werking van omliggende bomen voor een groot deel niet overleefd. In samenspraak met de gemeente is er voor gekozen deze te vervangen door Hedera. Ook andere planten en heesters lijden onder de klimaatveranderingen. Indien nodig zal de beplanting daaraan in de toekomst moeten worden aangepast.

4.1.2. Vervangen van de Gouden Treurwilg

Ook de in 2016 als troostprijs van de stichting Terebinth ontvangen Gouden Treurwilg heeft het, als gevolg van de droogte, (te) zwaar gehad. Indien deze het niet overleeft zal deze worden vervangen. Dat ter herinnering aan de wel geslaagde nominatie voor de 'Gouden Terebinth' prijs in 2018!

4.2. De muur rond de Joodse begraafplaats

In 2020 is geconstateerd dat de fysieke toestand van de buitenkant van de muur rond de begraafplaats op verschillende plekken 'zeer slecht' is. Voorbereidingen zijn getroffen tot herstel ervan in 2021. Dat in nauw en constructief overleg met de betrokken ambtenaar Jan Gerrits.

4.3. Vervangen materiaaldepot

Nadat enkele jaren geleden de modderige massa achter het baarhuisje tijdens NL DOET werd vervangen door een degelijke bestrating werd daarop enige tijd later een semipermanent materiaaldepot geplaatst. Gebleken is dat deze niet alleen in een duidelijke behoefte voorziet maar ook dat de beschikbare ruimte te klein is. In overleg met de gemeente is een plan ontwikkeld om te komen tot een groter en permanent materiaaldepot dat, zo wordt beoogd, in 2021 wordt gerealiseerd. Daarna zal het metaheerhuisje vrijwel geheel beschikbaar zijn voor het ontvangen van gasten en als expositieruimte.

4.4. MOP & handleidingen

Vanaf 2021 zal worden gewerkt op basis van een MOP, een 'Meerjaren Onderhouds Plan' met planning dat alle grafmonumenten op zowel Ter Navolging als de Joodse begraafplaats behelst. Al vanaf ca. 2010 is de fysieke historie van de grafmonumenten vastgelegd in een honderden pagina's tellend bestand dat daarvoor als basis dient.

4.5. Uitgifte nieuwe graven

Aanzienlijk sneller dan in 2015 werd verwacht, toen Ter Navolging na een soort 'slaap' vanaf de ingebruikname van de begraafplaats aan de Papesteeg rond 1940 weer 'actief' werd als begraafplaats, raakt de begraafplaats door zijn beschikbare ruimte heen. Momenteel wordt onderzocht welke mogelijkheden er zijn tot het opnieuw in gebruik nemen van het 'zuidelijke deel. Daar werden tussen ca. 1857 en 1940 enkele duizenden personen begraven,

Hoofdstuk 5 Communicatie & Publiciteit

5.1. Regulier en situationeel overleg met externe relaties

- Gemeente Tiel
 - Wethouder Frank Groen
 - Ambtenaren, in het bijzonder
 - Bart Hoeijmakers (groen)
 - Jan Gerrits (opstallen)
- Vereniging Oudheidkamer voor Tiel en Omstreken
 - Open Monumentendag
 - Plaatsing nieuwe ANWB-borden
- Rijksdienst voor Cultureel Erfgoed
 - Funerair expert Leon Bok
- NIK (Nederlands Israëlitisch Kerkgenootschap)
 - Consulent begraafplaatsen Eduard Huisman
- Joods Cultureel Kwartier / Joods Historisch Museum
 - Medewerkers Peter Buijs en Hans Ziekenoppasser
- Oranjefonds
 - NL DOET & Burendag
- Klok – Groep
 - Bebouwing v/m Septerterrein – Tim Broekhuis
- Flipje en Streek Museum Tiel
 - Herstel en Expositie Joods Erfgoed – Conservator Lisette le Blanc
- AVRI
 - Tijdens begrafenissen
- Streekmuseum Tweestromenland Beneden-Leeuwen
 - Exposities – Jaap van der Veen
- Begrafenisondernemingen in Tiel
- Collega organisaties in den lande
- Nabestaanden van op Ter Navolging en de Joodse begraafplaats begraven personen
- Overige.

Alle genoemde personen en organisaties zij dank gezegd voor de prettige en constructieve samenwerking waarbij altijd weer het behoud van het funerair erfgoed in Tiel centraal stond en staat!

5.2. Externe & interne communicatie

5.2.1. Nieuwsbrieven & Nieuwsflitsen

Er verschenen

- 4 Nieuwsbrieven die naar gemiddeld 250 mailadressen werden verzonden
- 2 Nieuwsflitsen met actuele informatie (vaak in relatie tot effecten van de Corona pandemie)

5.2.2. Website

De website werd regelmatig bijgehouden, met dank aan Martijn Koster van 'Ten Media'. Een vernieuwing staat op stapel voor 2021 / 2022

5.2.3. Facebook pagina

Het blijkt een veel gefrequenceerd en snel communicatiemiddel

5.2.4. Geocashe

Dit 'speuren aan de hand van GPS' trok ook in 2020 verschillende mensen naar Ter Navolging. Met leuke reacties als gevolg!

5.2.5. Interne communicatie bestuur en met vrijwilligers

Deze verloopt via App groepen om snel te kunnen communiceren over actuele ontwikkelingen.

5.2.6. Informatie aan bezoekers en belangstellenden

- 5.2.6.1. De toepassing van QR-codes is verder uitgebreid op beide begraafplaatsen.
- 5.2.6.2. In de aanloop naar 2021 e.d. is geëxperimenteerd met de toepassing van Izi.Travel.
- 5.2.6.3. Er zijn voorbereidingen getroffen om bezoekers en belangstellenden op een eenvoudige manier via 'Mollie' in staat te stellen donaties aan de stichting over te maken.

5.3. Een bijzonder bezoek rond Van Krieken en Slothouwer

Begin 2020 meldden zich enkele personen uit de Achterhoek die in het bezit waren gekomen van een fotoalbum hadden met daarin foto's van o.a. de Tielse takken van de families Van Krieken en Slothouwer. Zij schatten in dat verschillende op de foto's voorkomende personen wellicht op Ter Navolging begraven zouden kunnen zijn. Een eerste analyse, in afwachting van verder onderzoek, wijst daar inderdaad op. Op 8 juli bracht een vierkoppig gezelschap een geanimeerd bezoek aan Ter Navolging met medeneming van het prachtig uitgevoerde fotoalbum.

Hoofdstuk 6 Bestuurlijke activiteiten

6.1. Bestuurssamenstelling

De samenstelling van het bestuur bleef in het jaar 2020 ongewijzigd.

- Christa Tydeman - voorzitter
- Gerard Buijs - vicevoorzitter & organisatie activiteiten & onderhoud & facebook pagina
- Pierre van der Schaaf - secretaris & coördinatie activiteiten & inrichten exposities & historisch onderzoek & externe contacten
- Ans Buijs - penningmeester & faciliteren activiteiten
- Jeannette van der Schaaf - lid & webmaster & herstel monumenten
- Olivier Braspenning - lid & imker & onderhoud monumenten
- Jan Hogendoorn - lid & onderhoud & en herstel monumenten & genealogisch & historisch onderzoek
- Rick Smit - onderhoud & herstel monumenten & beletteren & ontwikkelen QR-codes en izi.Travel
- Adviseurs
 - Angèle Roeffen - algemeen
 - Ab den Ambtman - algemeen
 - Wim Fase - genealogie
 - Michiel van Luijn - grafmonumenten
 - Wim Veerman - historie

6.2. Bestuursvergaderingen

Het bestuur kwam vier maal plenair bijeen: drie keer fysiek (11 februari, 2 juni en 25 augustus) en één keer (18 november) langs digitale weg.

Daarnaast vond regelmatig, meestal gerelateerd aan een bepaald onderwerp, in kleiner verband overleg plaats.

Op de agenda van de vergaderingen stonden o.a. de volgende onderwerpen:

- Activiteiten 2019 & 2020 & 2021
 - Evaluatie, planning en organisatie
- Onderhoudsochtenden
 - 3 per week van maart - oktober
- Uitvoering 'Herstelplan 2015 – 2025'
 - Op schema en binnen budget incl. 'inhaalslag'
- Regulier en situationeel overleg met externe relaties
- Deelname aan de activiteiten rond '75 jaar Vrijheid'
 - Informatie voor het onderwijs (opgeschort vanwege Corona)
- Publiciteit & informatievoorziening
 - Intern en extern
- Project 'Restauratie & Groot Onderhoud Joodse Begraafplaatsen'
 - Uitgesteld tot 2021 / 2022
- Aanpassen interne procedures
 - Naar aanleiding van de externe en interne ontwikkelingen
- Viering 5e Lustrum
 - 6 september 2023
- Handleidingen onderhoud en herstel grafmonumenten
 - Beletteren, metaal, het grijs en het groen

Bijlage

Op Ter Navolging zijn de volgende grafmonumenten grondig hersteld.

a) FF 444	Verploegh – Jager	- stèle & plateau rechtzetten
b) K 071	Jacoba Berlage	- in lijn met omgeving leggen
c) B 385	Van Keulen	- stèle & plateau rechtzetten
d) EE 251	Stolk	- liften & zandbed & betonplaat
e) A 191	Dingemans–van Cuilenburg	- liften & zandbed & herplaatsen
f) A 282	Dingemans – Teseling	- zandbed & beide zerken richten
g) XX	Jager	- terugplaatsen op betonplaat
h) EE 049	Van Winsheijm	- liften & zandbed & betonplaat & geplaatst
i) HH 473	Van Overasselt	- liften & zandbed & geplaatst
j) DD 006	Rijnberk – Bor – Deerns	- liften & zandbed & geplaatst
k) EE 057	Van der Zande	- liften & zandbed & geplaatst
l) II 11	Van Leeuwen – De Roever	- liften & zandbed & geplaatst
m) H 105	Heuff	- stèle rechtop & banden & paaltje
n) L 066	Caron – de Kruijff	- liften & zandbed & betonplaat & geplaatst
o) L 066	zerk zonder naam	- liften & zandbed & betonplaat & geplaatst
p) XX	Soutendijk	- zandbed & betonplaat & stukken geplaatst
q) I 120	Duilburg Schlieff	- gelift & zandbed & geplaatst
r) II 322	Van den Berg	- gelift & zandbed & geplaatst
s) HH 410	Vermet	- roef gelift & betonplaat & herplaatst
t) B 384	Muller	- roef gelift & betonplaat & herplaatst
u) AA 191	Dingemans	- gelift & zandbed & geplaatst

Levensloop bestendig conserveren van steen

Van **3** grafmonumenten werd het 'grijs' (de steen) zodanig hersteld dat conservering werd bevorderd en natuurlijk verval vertraagd. O.a.

- De paaltjes van Van Krieken
- De banden rond Post
- De banden rond Tydeman

4.9.1. 'Beletterd'

Op Ter Navolging zijn enkele tientallen grafmonumenten vakkundig 'beletterd', 'gezwart', wat wil zeggen dat teksten en symbolen weer goed zichtbaar zijn gemaakt.

Op de Joodse begraafplaats zijn alle matsevot op de delen A en B beletterd en op deel C een aanzienlijk deel.

Onze vrijwilligers Mariken en Rick zijn daarin de meest ervaren en bekwame personen! Rick heeft zijn ervaringen neergelegd in een van tal van afbeeldingen voorziene 'Handleiding' die verder wordt uitgewerkt voor algemeen gebruik. Rick is daarvoor veel dank verschuldigd!

4.9.2. Hekwerken hersteld

Er werd gestart met het grondig conserveren (verwijderen los zittende verf en schuren, lakken, schuren, lakken, schuren en aflakken) en waar nodig vooraf herstellen van hekwerken. Vrijwilliger, en in een eerdere levensfase 'vak schilder', Cees nam die taak op zich met, na meer dan 90 uur noeste arbeid, de afronding van het herstel van het fraaie smeedijzeren hek met gestileerde Franse Lelies van de grafkelder van Van Krieken als eerste resultaat. Dat hele, enkele maanden durende, proces heeft hij vastgelegd in een aan het bestuur, en later breder verspreid, document.

Cees is daarvoor veel dank verschuldigd!

Op de Joodse begraafplaats zijn de volgende grafmonumenten hersteld:

- a) Cenotaaf Gersons - vuil grit vervangen
- b) Sonja Manassen – Cohen- vuil grit vervangen
- c) Benjamin Manassen - vuil grit vervangen
- d) Maria van Blijdesteijn - vuil grit vervangen
- e) Levie Abraham Cohen - paaltjes geplaatst en grit vervangen
- f) Elisabeth Elburg – Lion - grit in grafperk vervangen
- g) Van Dijk – Lion - verzakt perk hersteld
- h) Alexander van Dijk - verzakt en gebroken perk hersteld
- i) Hedwig van Dijk Schloss - verzakt en gebroken perk hersteld

- j) Rachel Hirsch - matseve hersteld en herplaatst
- k) Abraham Meijer - matseve hersteld en herplaatst
- l) Van Zanten - matseve gelift

Tevens is het uit 1950 daterende Oorlogsmonument geheel hersteld. De firma 'Aanpak' zij daarvoor zeer veel dank verschuldigd!

6) Contacten met en dank jegens

6.1. Onze vrijwilligers

De belangrijkste en meest constante factor betreffende het realiseren de doelstellingen van de stichting, de instandhouding van historische begraafplaatsen in Tiel, bestaat uit onze vrijwilligers. Allereerst een vaste kern van rond de 10 mensen die zich het hele jaar door minimaal één maal week inzet!

Deze kern weet zich omringd door een ring van ca. 6 vrijwilligers die zich op meer incidentele basis inzetten. Allereerst hen zij veel dank verschuldigd!

6.2. 'Van Luijn Natuursteen'

Ook in 2020 heeft de stichting niet genoeg te schatten steun ontvangen van 'de Van Luijns' met als exponent Michiel van Luijn! Niet alleen in de vorm van professioneel ingevulde onbezoldigde inzet op NL DOET maar ook het vanuit de vorm van een hoge mate van betrokkenheid adviseren en ondersteunen bij de door vrijwilligers gerealiseerde inzet. Zoals ten aanzien van materiaalgebruik en het wat wél en wat (beslist) niet te doen!

6.3. 'De Steen'

Vanuit zijn bedrijf én vanuit persoonlijke betrokkenheid was ook dit jaar Joost van Luijn weer van onschatbare waarde door zijn vakkennis en betrokkenheid die zich o.a. manifesteerde tijdens NL DOET.

6.4. 'Aanpak Bouw & Riool'

Net als in voorgaande jaren toonden zowel het bedrijf van Rob Herkströter en Arjan de Jong als zij zelf op het persoonlijke vlak, sterke betrokkenheid bij de instandhouding van het funerair erfgoed op beide begraafplaatsen. Voor een aannemer is het in 2020 een grote uitdaging te komen tot goede bouwkundige oplossingen die recht doet aan het verleden.

6.5. 'Cees Pouw Groen Service'

Cees Pouw en zijn zoon Toni waren ook in 2020 onze vaste hoveniers. De rijke ervaring en betrokkenheid van Cees waren en zijn van grote waarde voor onze stichting!

6.6. 'Scouting Phoenix'

Net voor de eerste strenge Corona maatregelen toonden enkele stafleden van de Scouting hun musculaire krachten bij het naar en in bags overbrengen van het puin, in de vorm van brokken steen, van de geslechte muur. Als tegenprestatie droegen wij jegens hen weer een figuurlijk steentje bij aan de realisatie van hun nieuwe onderkomen.

6.7. Particulieren

Ook dit jaar waren er weer tal van particulieren die ons werk ondersteunden. Dat zowel in praktische (vrijwilligers)zin als door donaties of sponsoring. Zonder hun ondersteuning was het werk van onze stichting onmogelijk geweest!

6.8. Van Lidth te Jeude

Het herstel van de grafkelder van een tak van deze bekende Tielse familie heeft al sinds enkele jaren veel voeten in de aarde. Van het voorbereiden van het verkrijgen van de benodigde vergunningen via de financiering tot aan de feitelijke realisatie impliceerde en impliceert een traject van veel afwegingen, minstens zo veel overleg

en (ook letterlijk) 'puzzelen op locatie. Binnen dat kader paste en past een goede communicatie met de nazaten.

6.9. Protestantse Gemeente Tiel

De financiering van de Graftombe van Hoogendijk van Domselaar leverde de nodige kopzorgen op. Het constructieve overleg met belanghebbenden leverde uiteindelijk het door allen beoogde resultaat op. aanzien

6.10. Vereniging Oudheidkamer voor Tiel en Omstreken (OKT)

6.10.1. ANWB-borden

Op initiatief van onder meer en mede gefinancierd door deze vereniging vond in 2020, na de nodige voorbereidingen, de vernieuwing en uitbreiding plaats van de ANWB-borden bij de Tielse monumenten. Zo werden o.a. nieuwe borden geplaatst achter het toegangshek tot Ter Navolging en (helaas vastgelast) op het (ruim anderhalve eeuw oude) monumentale hek van de Joodse begraafplaats.

6.10.2. Open Monumentendag

Ook in 2020 werd de plaatselijke Open Monumentendag gecoördineerd vanuit de OKT. Daarbinnen nemen de activiteiten van de stichting Ter Navolging, aangezien die lang voordat de OKT het overigens zeer gewaardeerde initiatief nam tot herinvoering van de Open Monumentendag, een min of meer separate plek in.

6.10.3. Aandacht voor Funerair Erfgoed in De Nieuwe Kroniek

In de uitgaven van De Nieuwe Kroniek van de OKT in 2020 werd diverse malen uitgebreid aandacht besteed aan het funeraire erfgoed in Tiel.

6.11. Museum Tiel

6.11.1. Restauratie Joods Erfgoed

Het Flipje en Streekmuseum in Tiel bezit kostbaar Joods religieus erfgoed. De enige uit het rijke Joodse verleden van Tiel resterende Toramantel en beide (overigens niet identieke) Rimoniem (siertorens voor bovenop de stokken waaraan de Torarollen zijn bevestigd) waren toe aan restauratie. Na een geslaagde actie tot financiering werden deze objecten, gerestaureerd, teruggeplaatst in de beide vitrines in het museum. De officiële presentatie van de objecten vond plaats door respectievelijk conservator van het museum Lisette le Blanc en onze deskundige binnen de stichting betreffende het Joods erfgoed, Pierre. Dat was na afloop van de Wandeling 'Ontdek Joods Tiel' die het slot vormde van de activiteiten van de stichting tijdens Open Monumentendag 2020.

6.12. Joods Erfgoedoverleg Tiel

Vanuit de stichting, maar wel op persoonlijke titel, nam secretaris Pierre deel aan het overleg. Daarin hebben tevens zitting oud-Tielenaar Ben Manassen, museum conservator Lisette le Blanc, historicus Emile Smit en oud museum conservator Peter Schipper. Het overleg vindt plaats ten faveure van het behoud van het Joods erfgoed in Tiel.

6.13. Museum Twee Stromenland

Van onze stichting is informatie verstrekt betreffende Elly Frank uit Lienden. Dat ten behoeve van een expositie begin 2020 in de Rooms-Katholieke Kerk in Beneden-Leeuwen waar de ouders van Elly, met haar adoptief zusje in de toren ondergedoken hebben gezeten. Zij hebben de oorlog wél overleefd.

In het verlengde daarvan is via de secretaris, op persoonlijke titel, een samenwerking ontstaan in het kader van de expositie, begin 2021, over de Joden in het Land van Maas & Waal.

6.14. Joods Historisch Museum

Ten behoeve van ons (nog beperkte) informatiecentrum is vanuit het JHM wederom de gevraagde medewerking verleend. Daarvoor zij dank gezegd!

6.15. Joods Monument (website)

Ten behoeve van ons (nog beperkte) informatiecentrum is vanuit de website Joods Monument, met daarop de Nederlandse slachtoffers van de Sjoa, de door ons gevraagde medewerking verleend. Dat met name inzake het beschikbaar stellen van foto- en ander materiaal over de Joden in het Rivierengebied. Deze informatie zal worden opgenomen in de expositie in het metaheerhuisje.

6.16. Regionaal Archief Rivierenland

Ook in 2020 kon, weliswaar sterk beperkt door de Corona perikelen, regelmatig een beroep worden gedaan op informatie vanuit het RAR. Daaronder naast waardevol beeldmateriaal ook, mede dankzij de inzet van Ben Manassen en Emile Smit verkregen nadere tekstuele informatie over het Joodse verleden van Tiel.

6.17. Arolsen Archives

De betere digitale ontsluiting van dit in Duitsland gevestigde archief leverde waardevolle informatie op over wat de Tielse Joden tijdens de Nazitijd is overkomen

6.18. Uri Hes

Bijzonder was het bezoek vanuit Frankrijk van een nazaat van 'Dowied Hes', decennia lang de alom tot een halve eeuw na zijn dood geprezen geestelijk leider van de Joodse Gemeente in Tiel. De uitwisseling van informatie leverde weer nieuwe gezichtspunten op.

6.19. Nazaten van de Joodse gemeente van weleer

Dank is, in tal van opzichten, verschuldigd aan nazaten van de eertijds bloeiende Joodse Gemeente in Tiel. Naast de duidelijke betrokkenheid van leden van de familie Van Blijdesteijn is er het frequente contact met Ben Mannassen die een sterke belangstelling heeft voor het behoud van het Joodse erfgoed in Tiel.

7) Publiciteit

7.1. De pers

Ook in 2020 werd door onze activiteiten regelmatig 'de pers gehaald'. O.a. in De Tielaar, De Zakengids, De Gelderlander en het NIW (Nieuw Israëlisch Weekblad) alsmede enkele aan begraafplaatsen gerelateerde Vakbladen.

Dat naar aanleiding van bijvoorbeeld het onderhoud van Stolpersteine, het onderhoud van de hekken rond grafkelders en monumenten op Ter Navolging, de Joodse begraafplaats in zijn algemeenheid en het slechten van de scheidingsmuur in het bijzonder en naar aanleiding van actuele ontwikkelingen.

7.2. Jan Bouwhuis

Bijzonder is de documentaire die de Tielse 'stadsfotograaf' Jan Bouwhuis maakt over het herstel van de grafkelder van Van Lidth de Jeude. Vanaf de start van het herstel tot aan de voltooiing in 2021!

7.3. Marjon de Lange

Marjon de Lange heeft in 2020 regelmatig gezorgd voor het in diverse media naar buiten brengen van de activiteiten van de stichting.

5. Financieel jaarverslag 2020

1. Jaarrekening 2020

1.1. Balans per 31 december 2020

<u>1.1.1. Het vermogen per 31 december 2020</u>		<u>31 12 2019</u>
1.1.1.1. In kas	€ 25,30	€ 206,35
1.1.1.2. Depositor rekening	€ 13.963,04	€ 19.757,52
1.1.1.3. Bankrekening	€ 2.722,10	€ 8.005,46
	-----	-----
	€ 16.710,44	€ 27.969,33

1.2. Vordering Prot. Gem. Tiel herstel Hoogendijk van Domselaar	€ 4.851,10	

	€ 21.561,54	

1.3. Rekening van baten en lasten over 2020

1.3.1. Baten	€ 25.447,21
1.3.2. Lasten	€ 69.088,35
1.3.3. Resultaat -/-	€ 43.641,14

1.4. Toelichting op

1.4.1. De balans per 31 december 2020

De hoogte van het eigen vermogen geeft qua solvabiliteit en liquiditeit geen aanleiding tot wijziging van het financiële beleid van de stichting. Onder een aanzienlijk deel van het ten opzichte van de voorgaande jaren hoge eigen vermogen liggen verplichtingen inzake het herstel van graven en waren en zijn derhalve geoormerkt c.q. niet vrij besteedbaar.

In 2020 heeft een forse inhaalslag betreffende het herstel van grafmonumenten plaatsgevonden hetgeen een fors effect heeft gehad op de besteding van de in het verleden verkregen 'voorziening' (in casu een reserve welke niet vrij besteedbaar is).

a. Vordering

- i. Herstel grafkelder / tombe Hoogendijk van Domselaar.
Nadat 'Aanpak' dier aandeel had voltooid heeft deze een factuur ingediend (€ 4.851,10) betreffende de door haar verrichte werkzaamheden. Deze zal worden opgenomen in de totaalfactuur die eerste helft 2021, na de voltooiing van totale werkzaamheden, bij de rechthebbende zal worden ingediend.

b. Toelichting op diverse posten

- i. De aan Burendag en NL DOET verbonden kosten zijn vrijwel geheel bekostigd uit de daartoe vanuit het Oranjefonds verleende bijdragen. De meeruitgaven worden gedekt vanuit 'onderhoud grafmonumenten' (aanschaf betonplaten, zand en grind) en 'groenonderhoud' (vervangen door droogte overleden groen).
- ii. Het batig saldo betreffende het groenonderhoud, geheel verkregen vanuit op betaalde krachten te verhalen vrijwilligersinzet, wordt ingezet voor onderhoud en aanschaf trimmers en bladblazers e.d..
- iii. Ook dit jaar zijn de baten vanuit donaties e.d. o.a. ingezet ten behoeve van het verbeteren van de publieksinformatie

- iv. De aan de 'inhaalslag' herstel grafmonumenten verbonden kosten worden geheel ten laste gebracht van de daartoe enkele jaren geleden ingerichte 'voorziening'. Het totaal aan deze inhaalslag verbonden kosten bedraagt (afgerond) € 7.100.
 - v. Het herstel van de grafkelder CC 1 van Van Lidth de Jeude vergde tot eind 2020 het bedrag van € 12.100. dat is geheel ten laste gebracht van het daartoe in 2015 / 2016 ingestelde Fonds ten behoeve van het herstel van grafmonumenten op Ter Navolging.
 - vi. De kosten die zijn verbonden aan de instandhouding van de stichting en de daaraan verbonden kosten worden geheel gedekt vanuit donaties e.d..
- c. De 'voorziening' ten behoeve van het herstel van grafmonumenten biedt vooralsnog nog voldoende soelaas ten aanzien van de financiering van de afronding van de uitvoering van het 'Herstelplan 2015 – 2025'. Dat zeker tegen het licht van het feit dat in 2020 ook de resterende grafruimte is gereserveerd. Dat impliceert navenante inkomsten vanuit de 'Ter Navolging opslag' die wordt toegepast op de grafuitgifte op Ter Navolging. Overigens zal, om het onderhoud van de 'gevoelige' grafmonumenten, voor de toekomst moeten worden gekeken naar een bestendiging van de inkomsten vanuit het afgeven van grafruimte op Ter Navolging.